

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ

KARACADAĞ

İL KÜLTÜR VE TURİZM
MÜDÜRLÜĞÜ

KARAKÖPRÜ
BELEDİYESİ

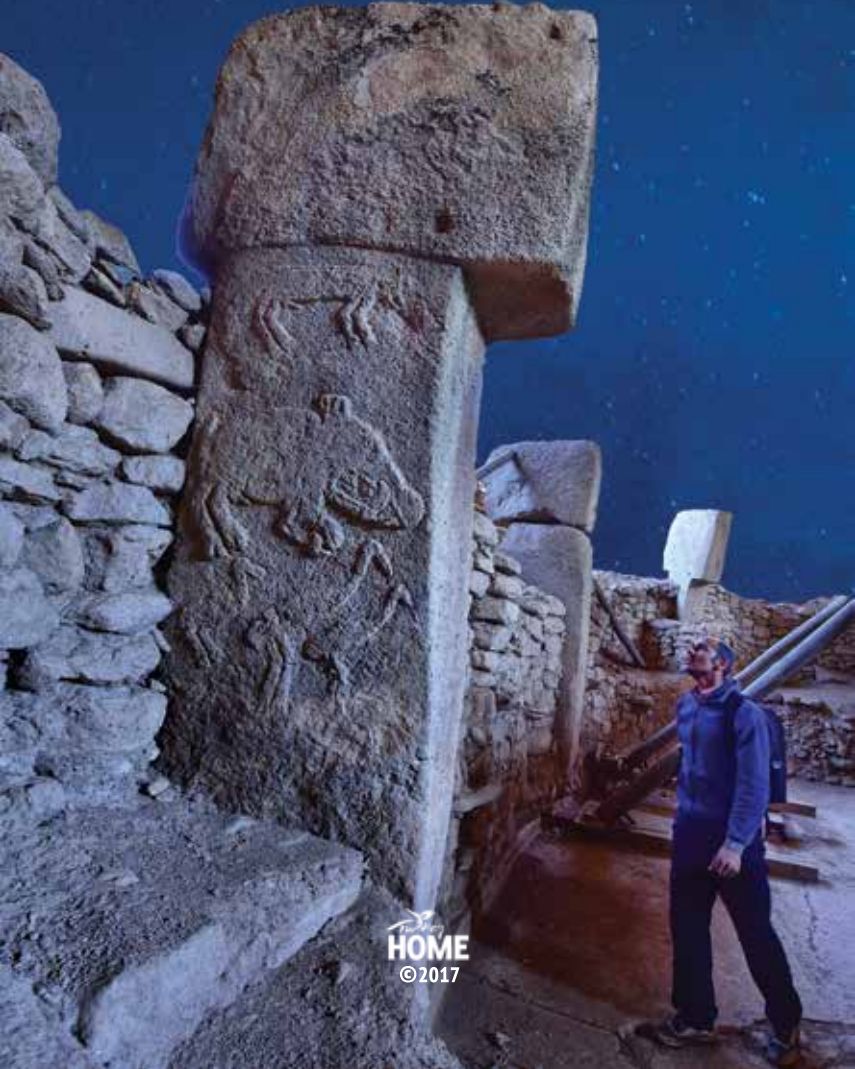

ŞANLIURFA
TİCARET VE SANAYİ ODASI

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR
EĞİTİM SANAT VE
ARAŞTIRMA VAKFI

ŞANLIURFA'YI GEZELİM

HOME
© 2017

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ

KARACADAĞ
KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR
EGİTİM SANAT VE
ARAŞTIRMA VAKFI

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları: 18

ISBN: 978-605-359-441-3

Yayın Koordinatörü
Aydın ASLAN

Editör
Davut CENAK

Yayın Metinleri
Selami YILDIZ
Mehmet Sait RIZVANOĞLU

Yayın Kurulu
Aydın ASLAN - A.Hakan KUTLUHAN
Davut CENAK

Kapak Fotoğrafı
Gülcan ACAR

Fotoğraflar
Gülcan ACAR - M.Sait RIZVANOĞLU - Burhan AKAR
İbrahim H.KARACA - Davut CENAK - Bayram SOYKAN
M. Emre EREN - Mahmut ORMANCIOĞLU - Bülent KAVŞUT
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Arşivi
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi
Şanlıurfa Müze Müdürlüğü Arşivi

Yapım
navimedya

İzin alınmadan ve kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

©2017

ŞANLIURFA'YI GEZELİM

1. GÜN: URFA'NIN KALBİNDE GEZİ

ŞANLIURFA KURTULUŞ MÜZESİ (MAHMUD NEDİM KONAĞI)

Eski Devlet Hastanesi yakınındadır. 1903 tarihinde inşa edilmiştir. Avrupai tarzda konak mimarisi ile geleneksel tarzda Urfa evi mimarisinin kaynaştığı bir özelliğe sahip olan ve oldukça geniş bir alana yayılan konak, haremlik ve selamlık bölümlerinden meydana gelmiştir. 1940'lı yıllarda Halk Tiyatrosu, bu binada gösteriler yapmıştır. Konak, Şanlıurfa Valiliği tarafından onarılmış ve 11 Nisan 2009'da "**Şanlıurfa Kurtuluş Müzesi**" olarak hizmete sunulmuştur. Konağın bir bölümü, Devlet Türk Halk Müziği Korosuna tahsis edilmiştir. Ayrıca konaktaki bir salon Müslüm Gürses Müzik Müzesi olarak düzenlenmiştir.

Mahmud Nedim Konağı

Fırırlı Camii

FIRIRLI CAMİİ (ON İKİ HAVARİ KİLİSESİ AZİZ HAVARİLER KİLİSESİ)

Vali Fuat Bey Caddesi'nde (Büyükyol) bulunan ve kilise olarak inşa edilen yapı, Oniki Havarî Kilisesi olarak da kayıtlara geçmiştir. Osmanlı Döneminde yapı üzerinde rüzgârgülü benzeri materyaller olduğundan halk arasında "Fırırlı Kilise" olarak isimlendirilmiştir. Kaynaklara göre Hristiyanlık açısından büyük önem taşıyan ve Van bölgesindeki Varak Manastırı'nda bulunan "**Varak Haçı**" 1092 yılında Urfa'ya getirilerek bu kiliseye konulmuştur. Caminin mihrabı üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre 1956 yılında kiliseden camiye çevrilmiştir.

Fırfırlı Camii İçten Görünüm

Camiye çevrilirken özel bir isim kullanılmamış üzerine konulan rüzgârgülünden dolayı Urfa ağzı ile “Fırfırlı Camii” ismi kullanılmıştır. Yapının dikkat çeken yönlerinden birisi de yarım sütunlar ile dış cephelerdeki taş duvarda bulunan bezemelerdir.

SELAHADDİN EYYUBİ CAMİİ (AZİZ JOHANNES PRODRAMOS ADDAİ KİLİSESİ)

Yapı, Vali Fuat Bey Caddesi'nde (Büyükyol) bulunmaktadır. 457 yılında Piskopos Nona tarafından yaptırılan Vaftizci Yahya Kilisesi'nin üzerine 19.yy başlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Dönemi ve bölgedeki en büyük kilise olması dolayısıyla katedral olarak da adlandırılmıştır. Yapı uzun yıllar harap durumda kalmış ve bir ara elektrik santrali olarak kullanılmıştır. 28 Mayıs 1993'te onarımı yapıp cami olarak ibadete açılmıştır. Caminin girişi batı yönünde olup son cemaat yeri de daha önceki kilisenin narteksinden(giriş bölümü) yararlanılarak yapılmıştır. İbadet mekânı oldukça geniş ölçüde pencereler-

Selahaddin Eyyubi Camii

le aydınlatılmıştır. Yapı üzerindeki pencerelerin kenarlarında kiliseden kalan yarım sütunlar ve birbirlerine dolanmış ejder kabartmaları bulunmaktadır. İlk kilisenin Selahaddin Eyyubi tarafından bir dönem cami olarak kullanılmasından dolayı yapı camiye dönüştürüldüğünde aynı isimle yani Selahaddin Eyyubi Camii olarak anılmıştır. Cami, 2010-2011 yılında, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.

TÜRKİYENİN EN BÜYÜK MÜZE KOMPLEKSİ:

ŞANLIURFA MÜZESİ

Şanlıurfa'da müze kurma girişimleri 1948 yılında, müzelik eserlerin toplanması ve Atatürk İlkokulunda depolanmasıyla başlar ve daha sonra bu eserler Şehit Nusret İlkokuluna taşınır. Müze-mizin 1965 yılında temeli atılır ve 1969 yılında ziyarete açılır. Eser sayısının fazla olması nedeniyle Şehitlik bölgesindeki müze ancak 2014'e kadar kullanılabilmiştir. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi 2015 yılında Haleplibahçe'deki yeni müze binasına taşınır.

Şanlıurfa Müzesi sahip olduğu 74.000 eser sayısı ile Türkiye'nin 5. büyük müzesidir. Paleolitik Dönemden günümüze değin birçok eseri Şanlıurfa Müzesinde görmek mümkündür. “12.000 Yıllık Dünyanın En Eski Heykeli: Balıklıgöl Heykeli” müzemizde sergilenmektedir.

Şanlıurfa, il genelinde yapılan arkeolojik kazı sayısı ile Türkiye'nin en çok kazı yapılan ilidir. Bu bağlamda kent merkezi ve iki ilçe merkezi kentsel sit alanı ilan edilmiştir. Yani Şanlıurfa adeta “Açık Hava Müzesi”dir. Tüm bu özelliklerinden dolayı Kültür ve Turizm Bakanlığı Haleplibahçe'de biri arkeoloji diğeri mozaik müzesi olmak üzere iki adet müze yapılmasına karar vermiştir. Yeni Şanlıurfa Müzesi ve mozaikler için yapılan Haleplibahçe Mozaik Müzesi 24 Mayıs 2015 tarihinde hizmete girmiştir.

HALEPLİBAHÇE MOZAIK MÜZESİ

Halil ür-Rahman Gölü(Balıkligöl) çevresindeki Haleplibahçe’de, 2007 yılında yapılan kazılarda, günümüzden 3.000 yıl önce Ege-den, Karadeniz’e ve Anadolu’nun içlerine uzanan kültür havza-sında, erkek egemenliğine karşı savaşan Amazon kadınlarının av sahnesi mozaïği bulundu. Mozaiklerin ilk tespiti Yrd.Doç.Dr. Bahattin ÇELİK ve Arkeolog Ali UYGUN tarafından yapıldı.

Haleplibahçe Mozaikleri’nin en önemli özelliği “Savaşçı Ama-
zon Kraliçelerinin İsimleriyle Beraber Mozaïğe Resmedilmiş
Dünyadaki Tek Örneği” olmasıdır. Uzmanlar, Haleplibahçe Mo-
zaikleri’nin mozaik tekniği, sanatı, 4 mm² ebadında Fırat Neh-
ri’nin orijinal taşlarından yapılması ve benzeri özelliklerinden
dolayı, dünyanın en kıymetli mozaïği olarak tanımlamaktadır.

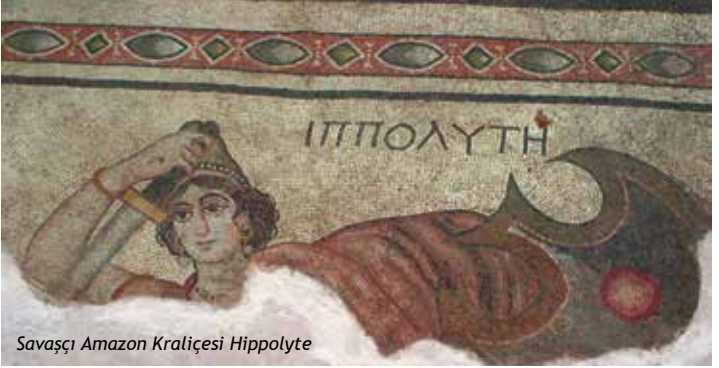
Savaşçı Amazon Kraliçesi Penthesilea

Haleplibahçe’de Şanlıurfa Valiliği imkânlarıyla Şanlıurfa Arke-
oloji Müzesi Başkanlığı’nda ve arkeologlarımızın nezaretinde,
ilk etapta 100 m²’lik mozaik gün ışığına çıkarılmıştır. Av sah-
nesi mozaïğinin kenar bordürlerinde, geometrik motifler, bit-
ki desenleri, güvercin, kanatsız eros, sincap, ördek, keklik,
ceylan ve tazi figürlerine yer verilmiştir. Mozaïği çevreleyen
bordürün köşelerinde ise “Edessa Güzeli” diye kamuoyuna yan-
sıyan, mask dışında, ana sahnede dört amazon kraliçesi Hippol-
yte (Hipplüte), Antiope, Melanipe (Melanipe) ve Penthesilea
(Pentesileya) savaşçı amazon kadınlarına özgü giysileriyle tek
göğüslü olarak at üstündeki av sahneleri tasvir edilip Grekçe
isimlerine yer verilmiştir.

Savaşçı Amazon Kraliçesi Antiope

Haleplibahçe’de yapılan kazı çalışmaları sonucu farklı mozaikler de ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında en önemlilerinden biri Truva Savaşı’nın kahramanlarından Aşil(Akileus)’dir. Alanda Aşil’in hayat hikâyesini konu alan taban mozaiği, Şanlıurfa Müzesi arkeologları tarafından ortaya çıkarılmıştır. Kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan ve Roma dönemine tarihlenen yerden ısıtılmalı hamam da alanın ne kadar önemli bir yerleşim yeri olduğunu gözler önüne sermektedir.

Savaşçı Amazon Kraliçesi Hippolyte

Savaşçı Amazon Kraliçesi Melanipe

Aşil Mozaiği

Tüm bu özelliklerinden dolayı Kültür ve Turizm Bakanlığı Haleplibahçe’de biri arkeoloji diğeri mozaik müzesi olmak üzere iki adet müze yapılmasına karar vermiştir. Yeni Şanlıurfa Müzesi ve mozaikler için yapılan Haleplibahçe Mozaik Müzesi 24 Mayıs 2015 tarihinde hizmete girmiştir.

Roma Hamamı

HALİL ÜR-RAHMAN GÖLÜ (BALIKLIĞÖL) (ATEŞİN SERİN VE SELAMET OLDUĞU YER)

Urfa Kalesi’nin kuzeyinde bulunan Halil ür-Rahman Gölü (Balıklıgöl) Hz. İbrahim için “ateşin serin ve selamet olduğu” mekândır. Kutsal kitaplara göre; Urfa’da yaşayan (muhtemelen MÖ 2.000 yıllarında) Nemrud Bin Ken’an’ın ilahlığını reddeden ve akıl yoluyla Rabbini bulan ilk insan Hz. İbrahim, Nemrud ve ahalisinin tapındığı putları kırınca ateşe atılmasına karar verilmiş, Mucize-i İbrahim bu mekânda gerçekleşmiş ve mekân gül bahçesine dönüşmüştür. Bu inanış semavi dinlerce ve nesilden nesile aktarılan halk hafızasındaki bilgilerce de kabul edilmektedir.

Halil Ür-Rahman Gölü (Balıklıgöl)

HALİL ÜR-RAHMAN CAMİİ (DÖŞEME CAMİİ) ve MEDRESESİ

Cami, Halil ür-Rahman Gölü'nün(Balıkligöl) yanında yer almaktadır. Cami halk arasında "Döşeme Camisi" olarak da isimlendirilmektedir. 504 tarihinde Rahip Urbisyus tarafından Hz. İsa Peygamber'in annesi Hz. Meryem adına bir kilise inşa ettiril-

Halil Ür-Rahman Camii (Döşeme Camii)

miştir. Meryem Ana Kilisesi olarak kayıtlara geçen bu kilise, Abbasi Halifesi Me'mun döneminde(813-833), camiye dönüştürülmüştür. Minare, Selahattin Eyyubi'nin yeğeni El Melik'ül Eşref Muzafferüddin Musa tarafından 1211-1212 yıllarında onarılmıştır. Yapı, Kanuni Sultan Süleyman(1520-1566) döneminde restore edilmiştir. 1810 yılında yapı kapsamlı bir onarım görmüştür. Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde bu camiden "İbrahim Halil Tekkesi" olarak bahsetmektedir.

RIZVANIYE CAMİİ ve MEDRESESİ

Halil ür-Rahman Gölü(Balıkligöl)'nün kuzey kenarında bulunan cami, 1736(Hicri.1149) yılında Rakka Valisi Rıdvan Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Mihraba paralel ve üç kubbeli olarak inşa edilmiştir.

Rızvaniye Camii

Caminin doğusunda tek şerefeli bir minare yer alır. Harim giriş kapısı iki renkli malzeme kullanılarak yapılmıştır. Harim kısmı(ana ibadet mekânı) her yönden açılan pencereleri ile oldukça aydınlıktır. Süsleme olarak yapının en ilginç kısmı, giriş kapısıdır. Ahşap kapı, çivi kullanılmadan geçme ve kakma tekniğiyle yapılmıştır. Kapı üzerinde zengin bitkisel ve geometrik desenler bulunmaktadır. Medrese cami avlusunun kuzeyinde yer almaktadır.

AYNZELİHA GÖLÜ (ANZILHA GÖLÜ)

Halil ür-Rahman Gölü'nün hemen güneyinde, Urfa Kalesi'nin önünde yer almakta olup 150m² alanı bulunan bir göldür. Bu göldeki balıklar, mekânın kutsal olduğuna inanıldığından yenmez.

Rivayetlere göre, Hz İbrahim ateşe atılacağı zaman Nemrut'un kızı Zeliha, Hz. İbrahim'in dinine iman ettiğini söyleyince babası tarafından ateşe atılır. Zeliha yanarak can verir. Daha sonra, Zeliha'nın düştüğü yerde bir göl oluşur. Bu göle de Aynzeliha (Zeliha Gölü veya Pınarı) adı verilir.

URFA KALESİ

Urfa Kalesi'nin MÖ 10.000 yıllarına ait neolitik bir alan üzerine kurulduğu tahmin edilmektedir. Kalenin yanı başında çıkarılan ve Şanlıurfa Müzesi'nde sergilenen 12.000 yıllık Balıklıgöl Heykeli ve kale alanı, Balıklıgöl havzasının tarihini gözler önüne sermektedir. 6.yy'ye ait kayıtlarda kaleden bahsedilmemektedir. Kale ile ilgili ilk kayıtlar 11.yy'ye aittir. Buna göre kale 6 yy. ile 11. yy arasına tarihlenebilir. Kale ile ilgili kabul edilen görüş: MS 812-814 yılları arasında Abbasiler Dönemi'nde yapıldığıdır. Kalenin üzerindeki korint başlıklı iki sütun Edessa Karalı 9. MANU döneminde, MS 240-242 yılları arasında birer anıt sütun olarak yapılmıştır. Doğudaki sütun üzerindeki Süryanice kitabede: "Ben askeri komutan BARŞAMAŞ (Güneşin oğlu)'in oğlu AFTUHA.

Bu sütunu ve üzerindeki heykeli veliaht prens MANU kızı, kral MANU eşi, hanımefendim ve velinimetim kraliçe ŞALMETH için yaptım” yazılıdır. Urfa Kalesi’nin, üç tarafı kayadan oyma hendek ile çevrilidir. Ayrıca Aynzeliha Tüneli ile kale ile Aynzeliha Gölü arasında geçit sağlanmıştır.

MEVLİD-İ HALİL (DERGÂH) CAMİİ ve MAĞARASI

(Hz. İbrahim’in Doğduğu Makam)

Mevlid-i Halil Camii, Dergâh Platosu içerisinde, Balıklıgöl civarında yer alır. Mevlid, “kutlu doğum” demektir. Hz. İbrahim Peygamberin yanı başındaki mağarada doğduğuna inanıldığından, camiye Mevlid-i Halil Camii adı verilmiştir. Mevcut kaynaklara göre yapı beş büyük

Mevlid-i Halil

evre geçirmiştir. İlk olarak Seleukoslar döneminde alana, bir putperest tapınağı yapılıır. Yahudilik döneminde aynı alanda bir havranın varlığından bahsedilir. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, MS 150 yılında, aynı alana Hristiyanlar Kilisesi adında bir kilise inşa edilir. Bizans döneminde bu alana Urfa Ayasofya’sı yapılıır. Son olarak; Osmanlı döneminde 1523 tarihinde Muhammed Salih Paşa tarafından aynı alana cami inşa edilmiştir. Halk tarafından Mevlid-i Halil Mağarasından çıkan suyun zemzemden sonra en şifalı su olduğu kabul edilmektedir.

HÜSEYİNİYE ÇARŞILARI (BAKIRCILAR ÇARŞISI)

Hanlar bölgesinde yer alan çarşılar, mimari olarak; kuzey güney yönünde birbirine paralel olarak uzanan ve her biri 15’er çapraz tonozla örtülü iki kapalı çarşıdır. Çarşılar, 1887 yılında Hartavizâde Hüseyin Ferideddin tarafından yaptırılmıştır. Çarşılarda sağlı sollu dükkânların kapılarının üzerinde karşılıklı olarak aydınlatma pencereleri yer alır. İnşa edildiği yıllarda halı, kilim, keçe ve benzeri yaygıların satıldığı yer olarak kullanılmıştır. Bir ara yemenici pazarı olarak kullanılmış ve son olarak bakırcı esnafına tahsis edilmiştir. Çarşılardan biri bakırcılar diğeri ise kuyumcular tarafından kullanılmaktadır.

Hüseyiniye Çarşısı

KAZZAZ PAZARI (BEDESTEN)

Gümrük Hanı'nın güneyinde yer alır. 1562 yılında inşa edilmiştir. 1740 tarihli Rızvan Ahmet Paşa Vakfitesi'nde Bezzazistan adıyla geçen bu çarşının tamir ettirildiği yazılıdır.

Kapalı çarşı şeklindeki bedesten düzgün kesme taşlardan yapılmıştır. Doğuda Han Önü Çarşısı'na açılan ana kapısı, Sipahi Pazarı'na açılan batı kapısı, Pamukçu Pazarı'na açılan güney kapısı ve Gümrük Hanı'na açılan kuzey kapısı olmak üzere 4 kapısı bulunmaktadır. Batı kapısının sipahi pazarındaki bir dükkânın bozulmasıyla açıldığı vakfitesinden anlaşılır. Çarşıda sağlı sollu iki sıra halinde uzayan dükkânlar bir metre yüksekteyken 1998 yılındaki Şanlıurfa ili Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV)'nın yaptığı yenileme sırasında yer seviyesine indirilmiştir. Yapı günümüzde yöresel giysi ve aksesuarların satıldığı çarşı olarak kullanılmaktadır. Şanlıurfa Bedesteni Anadolu'da otantik değerini yitirmeyen ender çarşılardandır.

GÜMRÜK HANI

Hanlar bölgesinde yer alır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1563 yılında Urfa Sancakbeyi Halhallı Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde

“Yetmiş Hanı” olarak anılan han, dış cepheleri kaplayan iki renkli kesme taşlardan dolayı “Alaca Han” adıyla da bilinir. Avlusundan Halil ür-Rahman Gölü'nün suyu geçmektedir. İki katlı bu hanın avlusunda çayhaneler bulunmaktadır. Giriş eyvanının üzeri mescit olarak değerlendirilmiştir. 2001 yılında Rızvaniye Vakfı'nın katkılarıyla Şanlıurfa ili Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından restore edilmiştir.

MEVLEVİHANE CAMİİ

Haşimiye Meydanı'nın doğusunda bulunan yapı, 18. yüzyılda Urfalı Mevleviler için, Mevlevihane olarak inşa edilmiştir. Tekkelerin kapatılmasından sonra yapı, cami olarak ibadete açılmıştır. Yapı, Vakıflar Genel Müdürlüğüne restore edilmiştir. Cami kare planlı ve üzeri tek kubbe ile örtülüdür. Yapının batı cephesine bitişik olan çarşı, daha önce kasaplar çarşısı iken yapılan kamulaştırma çalışmalarından sonra hediyelik eşyaların satıldığı bir çarşıya dönüştürülmüştür.

Mevlevihane Camii

HOŞGÖRÜ MEYDANI (ELLİSEKİZ MEYDANI)

Nimetullah Mahallesi'ndeki Osmanlı Dönemi'ne ait dört sokağa açılan tarihi yapıların yoğunlaştığı önemli bir meydandır. Bu meydanın güneyinde Kurtuluş İlköğretim Okulu (Numune Mektebi 19. yy. sonları), doğusunda Şeyh Saffet Tekkesi(1892), Şeyh Saffet Çeşmesi (1891) ve Muhammet Muhyiddin Türbesi (1795), kuzeyinde Reji Kilisesi (1861), kuzeybatısında ise 15. yy'a ait Nimetullah Camii'nin yer aldığı bu meydan, bir "Hoşgörü Meydanı" görünümündedir.

Ellisekiz Meydanı

REJİ KİLİSESİ (AZİZ PETRUS ve AZİZ PAULUS KİLİSESİ)

Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi, Ellisekiz Meydanı'nın kuzey-doğusundadır. Yapı, 6. yüzyıla ait bir kilise kalıntısının üzerine, 1861 yılında inşa edilmiştir. Kilise, Hz. İsa'nın iki havarisinin anısına inşa edildiğinden onların ismini taşımaktadır. Yapı, 1924 yılına yani Urfalı Süryanilerin Halep'e(Suriye) göç edişlerine kadar aktif olarak kullanılmıştır.

Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi, 1924 yılında Tekel İdaresi tarafından önce tütün fabrikası sonra üzüm deposu olarak kullanılır. Kilise, halk tarafından tekel kelimesinin Fransızca karşılığı olan Regie (Reji)'den dolayı **"Reji Kilisesi"** olarak isimlendirilmiştir. Kiliseden çıkarılan yazılı mezar taşları Urfa Müzesine gönderilmiştir. Kilise, Şanlıurfa Valiliği tarafından 1998 yılında restore edilerek, 24 Mayıs 2002 tarihinde **"Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi"** olarak hizmete girmiştir. Bugün hala çeşitli sosyal etkinlikler için kullanılmaktadır.

YORGANCI SOKAĞI

Şanlıurfa'nın tarihi dokusunun korunduğu en önemli bölgelerden olan Kùltür Adası olarak tanımlanan tarihi adanın kuzey kesimini oluşturan sokaktır. Batıda Yıldız Meydanı'ndan başlayıp kuzeye doğru devam ettikten sonra doğuya yönelerek Hüseyin Paşa Sokak ile birleşen Yorgancı Sokağı'nın en güzel bölümü, Abdùlkadir Hakkâri Evi'nin ve bir kabaltının yer aldığı bölümüdür. Birçok evin restore edildiği bu sokakta bazı evler yöresel kùltürün yaşatıldığı birer konukevine dönüştürülmüştür.

Yorgancı Sokağı

YILDIZ SARAYI

Bazalt parke döşeli dar Yorgancı Sokağı'nın kesme taştan yüksek duvarlarla sınırlandırıldığı bu bölümünde Abdülkadir Hakkâri Evi'nden sokağa taşan konsol ve çıkmalar kabaltı ile birlikte sokağa güzel bir görünüm kazandırmıştır. Aynı sokakta

restore edilerek konukevi fonksiyonu verilen “Yıldız Sarayı Konukevi”, Urfa'da konukevi ve restaurant olarak hizmet veren geleneksel Urfa evlerinin en büyüğüdür.

ULU CAMİİ

Cami, şehir merkezinde Divanyolu Caddesi'nde yer alır. Yapım tarihi belirlenemeyen, “Kızıl Kilise” olarak adlandırılan eski bir kilisenin yerine inşa edilmiştir. Eski yapıya ait avlu duvarları, sütunlar, sütun başlıkları ve çan kulesi halen mevcuttur. Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Bu yüzden kim tarafından ve ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. 1170-1175 yıllarında Zengiler tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. İslam fetihlerinden sonra, sü-

tunlarda kullanılan kırmızı mermerler ve kilise ile ilişkisinden dolayı “Mescid ül- Hamra (Kırmızı Mescit)” olarak isimlendirilmiştir. Payeler üzerine oturan ve her biri çapraz tonozlarla örülü on dört sivri kemerle avluya açılan son cemaat yeri Anadolu'da ilk kez Urfa Ulu Camii'nde bulunmaktadır. Caminin harim kısmında bir kuyu yer alır. Halk arasındaki bir inanışa göre Hz. İsa'nın, Kral Abgar'a, Havarisi Thomas'la gönderdiği mendil bu kuyuya bırakılmıştır. Bu nedenle camiinin içindeki kuyunun suyu, şifalı olarak kabul edilir.

Minareye, Cumhuriyet döneminde bir saat eklenerek saat kulesine dönüştürülmüştür. Minare, aynı zamanda şehrin ilk ve tek saat kulesi görevini de görmektedir.

HACIBANLAR EVİ MUTFAK MÜZESİ

Hacıbanlar Evi Mutfak Müzesi, Ulu Camii'nin güneyinde Hacıban Sokağı'nda (1344. Sokak) yer alır. Geleneksel Urfa mimarisinin özelliklerini taşıyan tescilli Hacıbanlar Evi, dönemin Belediye Başkanı A.Eşref FAKIBABA döneminde, 2008 yılında Şanlıurfa Belediyesi tarafından kamulaştırılmıştır. Restorasyon ve müze çalışmaları Şanlıurfa Belediyesinin kendi imkânları ve ekipleri tarafından yapılmıştır. Urfa mutfak kültürünü, yurt içinde ve dışında tanıtmak amacıyla düzenlenmiştir. Mutfak Müzesi'nde yemek çeşitleri, mutfak araç gereçleri ve eskiden kalan sofa düzenini görmek mümkündür. Hacıbanlar Evi Mutfak Müzesi, 25.09.2011'de Şanlıurfa'da düzenlenen Tarihi Kentler Birliği Buluşmaları sırasında hizmete açılmıştır. Mutfak müzemiz ücretsiz olarak gezilebilmektedir.

DÜNYANIN EN ESKİ ARKEOLOJİK TAPINAĞI: GÖBEKLİTEPE (MÖ 10.000)

Malta Tapınakları ve Sümerlerden 6.000,
Nuh Tufanından ve Stonehenge'den 7.000,
Mısır Piramitlerinden 7.500, Hz.İbrahim'den 8.000,
Roma'dan ve Zeugma Mozaiklerinden 10.000 yıl önce
Göbeklitepe vardı.

Göbeklitepe

Göbeklitepe'de yapılan kazılarda, yerleşik yaşama geçişle ilgili mevcut bilgileri alt üst edecek buluntular ortaya çıkmıştır. Göbeklitepe, MÖ 10.000 yani günümüzden 12.000 yıl öncesine tarihlenen Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e ait bir inanç merkezidir. 80 dönümlük alana sahip olan ören yeri, Kültür ve Turizm Bakanlığınca 2005 yılında 1. Derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. İnsanoğlu ilk kez, Neolitik Dönem'de doğa ile olan ilişkisini kendi lehine çevirerek avcılık ve toplayıcılık ile birlikte tarıma da yönelmiş-

tir. Yine bu dönemde hayvanların evcilleştirilmesi gerçekleşmiş, ilk dini ve sivil mimari örnekleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Aslanlı Stel

Boğa, Tilki Ve Turnalı Stel

Şanlıurfa il merkezinin 18 km doğusunda Örencik (Karaharabe) Köyü'nün 4 km kuzeydoğusunda yer alan Göbeklitepe, adını bölgede bulunan yatır mezardan (ziyaretten) almaktadır. İlk kez 1963 yılında İstanbul ve Chicago Üniversitelerinin işbirliği ile hazırlanan "Güneydoğu Anadolu Bölgesi Araştırma Projesi" çerçevesinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında, İstanbul Üniversitesinden Prehistorya Bölüm Başkanı Prof. Dr. Halet ÇAMBEL ve Chicago Üniversitesinden Prof. Dr. Robert BRAIDWOOD tarafından keşfedilmiştir.

Aslan Kabartmalı Stel

1995 yılında Şanlıurfa Müze Müdürlüğü başkanlığında ve Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden Arkeolog Harald HAUPTMANN'ın danışmanlığında yüzey araştırmaları yapılmış ve 1996 yılından 2006 yılına kadar Şanlıurfa Müze Müdürlüğü başkanlığında ve Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden Arkeolog Klaus Schmidt danışmanlığında kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Göbeklitepe'deki kazı çalışmaları, 2007 yılından itibaren Bakanlar Kurulu kararı ile Alman Arkeoloji Enstitüsünden Arkeolog Klaus Schmidt başkanlığında yürütülmekteydi. Ancak 2014 kazı döneminin ardından Profesör Arkeolog Klaus Schmidt vefat etmiştir. Kazılar 2015 yılı itibarıyla Şanlıurfa Müzesi Başkanlığında, Alman Arkeoloji Enstitüsü danışmanlığında devam etmektedir.

Göbeklitepe'de ortaya çıkarılan ilginç buluntular arasında çöl varanı, sürüngen kabartmaları, yaban domuzları, turna, leylek, tilki, yılan, akrep, koyun, aslan örümcek ve kafası olmayan insan kabartması, erkeklik organı abartılı olarak tasvir edilmiş

erkek heykelleri vb. ortaya çıkan bulgular 12.000 yıl önce yerleşik hayata geçen bu dönem insanının inançlarını yansıtan önemli bulguları oluşturmaktadır.

Mimarlık tarihi, insanlığın avcı ve toplayıcı toplumdaki yerleşik topluma geçmesi ile başlar. Göbeklitepe’de bulunan 12.000 yıllık yapılar, mimarlık tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. İnsanlığın tek tanrılı dinlerden önceki çok tanrılı döneme

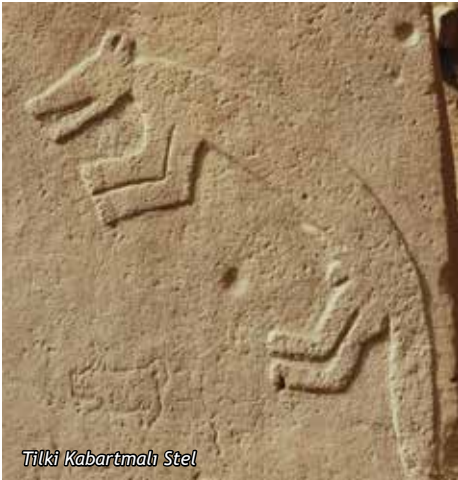

Hayvan ve Bitki Kabartmalı Stel

ait ilk tapınağı, MÖ 4.000 yılına tarihlenen Malta Adası’ndaki tapınak olarak biliniyordu. Göbeklitepe Tapınağı’nın tespiti ile bu bilgiler geçerliliğini yitirmiş ve insanlığın ilk tapınağının günümüzden 12.000 yıl öncesine tarihlenen “Göbeklitepe Tapınağı” olduğu bilimsel verilerle kanıtlanmıştır. Bu tespit ile birlikte arkeoloji tarihi yeniden yazılmaya başlanmıştır.

Dünyada kabul edilen arkeolojik görüşe göre insanlığın avcı ve toplayıcı yaşam biçiminden yerleşik hayata geçmesindeki en önemli faktörler; açlık korkusu ve korunma içgüdüsüdür. Ancak Göbeklitepe, bu tabuyu yıkmıştır. Zira yapıldığı dönem göz önüne alındığında; yerleşik yaşama geçişte dinsel inanışların da etkisinin olabileceğini ispatlamıştır.

Anlaşılan o ki; gelecekte yapılacak kazılar, Göbeklitepe’nin kendine has birçok sırrı sakladığını ortaya çıkaracaktır.

Tilki Kabartmalı Stel